

«TALKING STONES»: Η ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΤΟΥΜΠΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΜΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΓΕΙΤΟΝΙΑΣ ΜΑΣ ΣΕ ΔΥΟ ΓΛΩΣΣΕΣ

Κώστας Κασβίκης
kkasvikis@uowm.gr

Ανδρονίκη Γακούδη
agakoudi@eled.auth.gr

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται σύντομα το θεωρητικό πλαίσιο, η περιγραφή της υλοποίησης και τα αποτελέσματα του εκπαιδευτικού προγράμματος «Όταν οι πέτρες διηγούνται / Talking stones in Prehistoric Toumpa, Thessaloniki», μια συνεργασία της Πανεπιστημιακής ανασκαφής της προϊστορικής Τούμπας Θεσσαλονίκης με το 100^ο Δ.Σ. Τούμπας στο πλαίσιο του προγράμματος e-twinning. Κύριος κοινωνικο-εκπαιδευτικός στόχος του προγράμματος είναι η αξιοποίηση στοιχείων της τοπικής ιστορίας στη διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας ως ξένης, μέσα από δραστηριότητες που σχετίζονται άμεσα με τις καθημερινές εμπειρίες των μαθητών. Το εκπαιδευτικό πλαίσιο περιλάμβανε την εκπαιδευτική επίσκεψη στον αρχαιολογικό χώρο της προϊστορικής Τούμπας Θεσσαλονίκης και στο εργαστήριο της ανασκαφής, τη μελέτη αυθεντικών αρχαιολογικών αντικειμένων και αντιγράφων με στόχο την κατανόηση του προϊστορικού παρελθόντος, τη διατύπωση προσωπικών ερμηνειών και την ευαισθητοποίηση των παιδιών για ζητήματα διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι μαθητές και οι μαθήτριες μέσα από τα στάδια του προγράμματος προσέγγισαν τα αρχαιολογικά δεδομένα, τα συσχέτισαν με το παρόν, κατανόησαν την υλική διάσταση του παρελθόντος, διατύπωσαν απόψεις για τη προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, παρήγαγαν ιστορικές αφηγήσεις και διατύπωσαν συγκροτημένο ιστορικό λόγο αξιοποιώντας την ελληνική και αγγλική γλώσσα και τις ΤΠΕ.

1. Εισαγωγή: θεσμικό και θεωρητικό πλαίσιο του προγράμματος.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Όταν οι πέτρες διηγούνται ... / Le pietre raccontano... / Talking stones in Prehistoric Toumpa, Thessaloniki» σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε με αφορμή τη συνεργασία του 100^{ου} Δημοτικού με το Istituto comprensivo “L. Montini”, της Ιταλίας στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος e-Twinning τα σχολικά έτη 2011-2012 και 2012-2013 στις Στ΄ τάξεις του σχολείου (με υπεύθυνους δασκάλους τον Νίκο Ορφανουδάκη για το 2012 και τον Νίκο Γκάνα για το 2013). Το θέμα επιλέχθηκε ώστε να εμπλέξει τα παιδιά σε ερευνητικές εργασίες (projects) με κύριο στόχο την ανταλλαγή πολιτιστικών πληροφοριών με το σχολείο της Ιταλίας το οποίο επίσης συμμετέχει στο πρόγραμμα e-Twinning. Οι δράσεις του εκπαιδευτικού προγράμματος πραγματοποιήθηκαν σε συνεργασία με την Πανεπιστημιακή ανασκαφή της προϊστορικής Τούμπας Θεσσαλονίκης του Τομέα Αρχαιολογίας, Α.Π.Θ. (με διευθυντή τον Καθηγητή Στ. Ανδρέου) που βρίσκεται σε άμεση γειτονία με την περιοχή του σχολείου και τις κατοικίες των μαθητών. Η προϊστορική θέση είναι γνωστή στους κατοίκους της περιοχής ως η «Τουμπίτσα» και παρά το γεγονός ότι συνιστά ένα οικείο στοιχείο του αστικού τοπίου της περιοχής, η ιστορική της σημασία δεν είναι ευρύτερα διαδεδομένη. Κύριος κοινωνικο-

εκπαιδευτικός στόχος του προγράμματος ήταν η αξιοποίηση στοιχείων της τοπικής ιστορίας στη διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας ως ξένης, μέσα από δραστηριότητες που σχετίζονται άμεσα με τις καθημερινές εμπειρίες των μαθητών, καθώς πολλά από τα παιδιά έχουν «εξερευνήσει» στα παιχνίδια τους τον προϊστορικό γήλοφο ή τον αντικρίζουν καθημερινά από το σπίτι τους.

Ο σχεδιασμός και η υλοποίηση του συγκεκριμένου προγράμματος βασίστηκε στις θεωρητικές αρχές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις:

- α. της διδακτικής της ιστορίας με έμφαση στα ζητούμενα της τοπικής ιστορίας. Η θεματική διεύρυνση και η ανανέωση των μεθοδολογικών προσεγγίσεων και των ερμηνευτικών εργαλείων της διδασκαλίας της ιστορίας μέσα από την εκπαιδευτική αξιοποίηση της τοπικής ιστορίας αποτέλεσαν σημαντικές παραμέτρους του προγράμματος στην κατεύθυνση της ανάδειξης της ιστορικότητας του τόπου στο περιβάλλον του σχολείου και της σύνδεσης του παρόντος των μαθητών με το παρελθόν της περιοχής τους στη βάση της σύζευξης του τοπικού με το γενικό και της αμοιβαίας αλληλεπίδρασή τους (Baϊνά 1997, Λεοντσίνης 1996, Λεοντσίνης - Ρεπούση 2001).
- β. της διδασκαλία της αγγλικής γλώσσας ως ξένης, και συγκεκριμένα της παραγωγής γραπτού λόγου στο πλαίσιο των αρχών της παιδαγωγικής των πολυγραμματισμών (Kalantzis & Cope 2005) που στοχεύει σε μια πιο δίκαιη κοινωνικο-πολιτισμική συμμετοχή στη διαδικασία σύνδεσης των μαθητών/ριών με τον αληθινό κόσμο. Οι πολυγραμματισμοί αντιμετωπίζονται ως ένα ενιαίο σύνολο συνδυασμών τρόπων επικοινωνίας και όχι ως μια απλή συνάρθρωση δεξιοτήτων γραμματισμού (γλωσσικός, μαθηματικός, ιστορικός, οπτικός, ψηφιακός, κ.ά.). Σ' αυτό το πλαίσιο είναι πολύ σημαντικό οι μαθητές/ριες δια μέσου της διδασκαλίας να αναπτύσσουν την ικανότητα τους να ενσωματώνουν στον γραπτό τους λόγο τις εμπειρίες της ζωής τους εκτός της σχολικής τάξης.
- γ. της δημόσιας αρχαιολογίας και της μουσειοπαιδαγωγικής. Η δημόσια αρχαιολογία ως κατεύθυνση της αρχαιολογικής επιστήμης εστιάζει στις επικοινωνιακές διαδικασίες που αναπτύσσονται και στα αποτελέσματα που παράγονται όταν το κοινό αλληλεπιδρά με την αρχαιολογική γνώση και εμπλέκεται σε διαδικασίες προσέγγισης, ερμηνείας και νοηματοδότησης του υλικού πολιτισμού (Merriman 2004). Αυτές οι επικοινωνιακές διαδικασίες συνδέονται άρρηκτα με τον κλάδο της μουσειοπαιδαγωγικής ο οποίος, στην περίπτωση της αρχαιολογίας, εξασφαλίζει τις παιδαγωγικές παραμέτρους και διαμορφώνει τις εκπαιδευτικές συνθήκες κατανόησης, εμπειρίας και βιωματικής μάθησης σε αρχαιολογικά μουσεία και συναφείς χώρους παρουσίασης του παρελθόντος (αρχαιολογικές θέσεις, ανασκαφές σε εξέλιξη) οι οποίοι λειτουργούν ως περιβάλλοντα μη-τυπικής μάθησης (Νικονάνου & Κασβίκης 2008, Νικονάνου 2010, Smardz & Smith 2000).
- δ. του οπτικοακουστικού γραμματισμού. Ο οπτικοακουστικός γραμματισμός αφορά τόσο στην ικανότητα ανάγνωσης, ερμηνείας και κατανάλωσης ποικίλων μορφών της οπτικής και ηχητικής επικοινωνίας, όσο και στην ανάπτυξη κριτικής στάσης απέναντι στον οπτικό πολιτισμό και στην παραγωγή οπτικών εννοιών και μηνυμάτων (Kress & Van Leeuwen 2010). Στόχος είναι να εμπλακούν οι μαθητές /τριες στην κατανόηση της νέας πληροφορίας δια μέσου διασυνδέσεων με τις δικές τους εμπειρίες και να διερευνήσουν τους τρόπους με τους οποίους οι λέξεις, οι εικόνες και οι ήχοι επηρεάζουν τις στρατηγικές νοηματοδότησης σε ένα επικοινωνιακό γεγονός.

Ιδιαίτερα ως προς τα παιδαγωγικά χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού προγράμματος και των επιμέρους δραστηριοτήτων εξασφαλίστηκε η συμβατότητα με τις αρχές και τους στόχους των νέων Προγραμμάτων Σπουδών, υιοθετώντας μαθητοκεντρικές διδακτικές

προσεγγίσεις και ομαδοσυνεργατικές μορφές εργασίες, τη βιωματική μάθηση, τη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης - η οποία άλλωστε ευνοείται σημαντικά και από την ίδια τη φύση του θέματος (αρχαιολογία) - την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και την αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία (Αγγελάκος & Κόκκινος 2004, Ματσαγγούρας 2004). Επίσης, στο πλαίσιο της κειμενοκεντρικής προσέγγισης (Κωστούλη χ.χ.) οι μαθητές/ριες συμμετείχαν σε διάφορα επικοινωνιακά γεγονότα και αυθεντικές καταστάσεις με στόχο τη παραγωγή γραπτού και προφορικού πραγματικού επικοινωνιακού λόγου στη μητρική γλώσσα και στην αγγλική. Επιπλέον, επιδιώχθηκε η εμπλοκή τους σε εμπλουσιωμένες πρακτικές γραμματισμού (Dimitriadou & Gakoudi in press) κατά την διδασκαλία στην τάξη και την επίσκεψή τους στον αρχαιολογικό χώρο και στα εργαστήρια της ανασκαφής, όπου τους δόθηκε η δυνατότητα όχι μόνο να αλληλεπιδράσουν με τον ευρύτερο κοινωνικό χώρο αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες αλλά και να διαπραγματευτούν κριτικά τον όγκο των πληροφοριών στον οποίο εκτέθηκαν μέσω της έρευνας, της επιλογής και αξιολόγησης (Κασβίκης & Ανδρέου 2008).

2. Η υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος

Το πρόγραμμα συνολικής διάρκειας 9 ωρών αναπτύχθηκε σε τρία στάδια που πραγματοποιήθηκαν σε τρεις διαφορετικές ημέρες.

2.1. Στόχοι του προγράμματος

Στόχοι του προγράμματος ήταν οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- να ανακαλύψουν όψεις της ιστορίας της πόλης τους με αφορμή τον οικισμό της Τούμπας που υπάρχει στη συνοικία τους,
- να γνωρίσουν βασικά στοιχεία για την αρχιτεκτονική, την οικονομία και την κοινωνική οργάνωση του προϊστορικού οικισμού της Τούμπας,
- να εξοικειωθούν με την επιστήμη της αρχαιολογίας και να ενημερωθούν για τα επιστημονικά της χαρακτηριστικά: μεθοδολογία, ανασκαφή, μελέτη, τεκμηρίωση, συντήρηση, ερμηνεία των επιστημονικών δεδομένων,
- να εκτιμήσουν την αξία των αρχαιολογικών καταλοίπων ως μαρτυριών για το παρελθόν και τη συμβολή της αρχαιολογίας στη διαδικασία κατανόησής του,
- να εξοικειωθούν με την παρατήρηση, περιγραφή και ερμηνεία των υλικών καταλοίπων του παρελθόντος,
- να αναπτύξουν την ιστορική τους σκέψη μέσα από την ερευνητική τους ενασχόληση με τεχνουργήματα (αυθεντικά και αντίγραφα),
- να εκτιμήσουν την αξία των τοπικών στοιχείων της ιστορίας και να ευαισθητοποιηθούν σχετικά με την προστασία των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων,
- να αναπτύξουν στρατηγικές νοηματοδότησης μέσω πολυτροπικών κειμένων (powerpoint, εικόνες, video, τεχνουργήματα),
- να αναπτύξουν δεξιότητες «οπτικοακουστικού γραμματισμού»,
- να διευρύνουν τις ικανότητές τους στην ανάγνωση, κατανόηση και παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου στην αγγλική γλώσσα,
- να αναπτύξουν δεξιότητες διαμεσολάβησης (mediation) μέσω της μεταφοράς πληροφοριών από την μητρική στην αγγλική γλώσσα,
- να ευαισθητοποιηθούν για κοινωνικά θέματα που αφορούν τη καθημερινή ζωή τους και

- να αναπτύξουν κριτική σκέψη ώστε να παίζουν ενεργό ρόλο στις κοινότητες τους ως ενημερωμένοι, υπεύθυνοι, ενεργοί πολίτες.

2.2. Στάδια και περιγραφή υλοποίησης

Α' Στάδιο: Προετοιμασία των μαθητών / εισαγωγή στη θεματολογία του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Η πρώτη φάση του εκπαιδευτικού προγράμματος αφορούσε στην κινητροποίηση (ψυχολογική προετοιμασία) των μαθητών για την ενεργή τους συμμετοχή στο πρόγραμμα και στη γνωστική τους ενδυνάμωση σε βασικές έννοιες που αφορούν στα περιεχόμενά του. Αρχικά τα παιδιά ενημερώθηκαν για τους στόχους, τη μορφή και τη διαδικασία που θα υιοθετηθεί ώστε να ενεργοποιηθούν το ενδιαφέρον και τα κίνητρα τους για μάθηση, να εξασφαλιστεί η ενεργή συμμετοχή τους στην τελική αξιολόγηση με βάση τη γνώση των αρχικών στόχων και να αισθανθούν συνυπεύθυνα στην υλοποίηση των διαφόρων δραστηριοτήτων στο πλαίσιο του προγράμματος. Στη συνέχεια παρουσιάστηκε στους μαθητές και στις μαθήτριες ένα powerpoint που είχε ως στόχο την εισαγωγή τους σε δομικές έννοιες για την υλοποίηση του προγράμματος (παρελθόν, ιστορικό παρελθόν, προϊστορία, κατάλοιπα του παρελθόντος, επιστήμες του παρελθόντος, αρχαιολογία, τοπική ιστορία) και σε μια πρώτη ενημέρωσή τους για την προϊστορική Τούμπα της Θεσσαλονίκης (θέση, αρχαιολογική έρευνα, εποχή, χρονολόγηση) ώστε να επανανοηματοδοτήσουν ένα χώρο οικείο για αυτούς, ο οποίος όμως μέχρι τότε σχετιζόταν με τον ελεύθερό τους χρόνο και το παιχνίδι, καθώς ελάχιστα παιδιά, όπως δήλωσαν, γνώριζαν κάποιες από τις πληροφορίες που τους δόθηκαν. Η προβολή του powerpoint μεθοδεύτηκε με παρατήρηση, μαιευτική μέθοδο, συζήτηση και ελεύθερο διάλογο, στοιχεία που δημιούργησαν ένα κλίμα εμπιστοσύνης και διευκόλυναν την ενεργητική συμμετοχή των παιδιών.

Β' Στάδιο: Ερευνώντας μια προϊστορική κοινωνία στη γειτονιά της Τούμπας Θεσσαλονίκης.

Στο δεύτερο στάδιο του προγράμματος πραγματοποιήθηκαν τρεις δραστηριότητες οι οποίες είχαν ως στόχο την διερευνητική προσέγγιση και μελέτη του τοπικού ιστορικού τοπίου από τους μαθητές και τις μαθήτριες.

1. Επίσκεψη στην προϊστορική Τούμπα Θεσσαλονίκης και στα εργαστήρια της Πανεπιστημιακής ανασκαφής.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες συνοδευόμενοι από τον εκπαιδευτικό της τάξης και τους υπεύθυνους υλοποίησης του προγράμματος πραγματοποίησαν αρχικά μια περιήγηση γύρω από το γήλοφο της προϊστορικής Τούμπας και πρόσεξαν μια σειρά από στοιχεία που ήταν έως τότε για αυτούς απαρατήρητα ή αδιάφορα (ύψος, επιχώσεις, ορατά αρχιτεκτονικά κατάλοιπα). Στη συνέχεια επισκέφτηκαν το παρακείμενο στον αρχαιολογικό χώρο εργαστήριο της πανεπιστημιακής ανασκαφής και τις αποθήκες, όπου είχαν την ευκαιρία να ξεναγηθούν από τους αρχαιολόγους που εργάζονται εκεί και να παρατηρήσουν τη διαδικασία συντήρησης, αποκατάστασης και συστηματικής μελέτης του αρχαιολογικού υλικού, ένα μέρος του οποίου βρίσκονταν μπροστά τους απλωμένο στα τραπέζια εργασίας. Οι αρχαιολόγοι και οι υπεύθυνοι υλοποίησης παρουσίασαν στα παιδιά τους τρόπους μελέτης των υλικών καταλοίπων μέσα από τις μεθοδολογίες των διαφορετικών αρχαιολογικών ειδικοτήτων που έχουν έντονο διεπιστημονικό χαρακτήρα (ανάλυση κεραμικής, ζωοαρχαιολογία, αρχαιοβοτανική, οστρεοαρχαιολογία, παλαιοπεριβάλλον, οστεοαρχαιολογία), διαδικασία που δημιούργησε πολλαπλές απορίες και ερωτήματα τα οποία συζητήθηκαν επί τόπου. Οι μαθητές συγκέντρωσαν συστηματικά στοιχεία από την επίσκεψη (σημειώσεις, μικρές συνεντεύξεις, φωτογραφίες).

2. Γνωριμία με την προϊστορική Τούμπα της Θεσσαλονίκης.

Η συνέχεια της Β΄ φάσης του προγράμματος πραγματοποιήθηκε στο σχολείο. Οι μαθητές και οι μαθήτριες παρακολούθησαν την προβολή ενός powerpoint και ενός video - παραγωγή της ανασκαφής της Προϊστορικής Τούμπας Θεσσαλονίκης. Το περιεχόμενο αυτού του πολυτροπικού εκπαιδευτικού υλικού περιλάμβανε στοιχεία για την οικιστική ιστορία της Τούμπας, την αρχιτεκτονική οργάνωση, τις δραστηριότητες των κατοίκων, τις όψεις της κοινωνικής οργάνωσης, της ιδεολογίας και της οικονομίας. Οι μαθητές και οι μαθήτριες μέσα από τη μαιευτική μέθοδο, τις κατευθυνόμενες ερωτήσεις και τον ελεύθερο διάλογο περιέγραψαν, προσέγγισαν και συζήτησαν τα αρχαιολογικά δεδομένα αξιοποιώντας πληροφορίες και την εμπειρία από την περιήγηση στο γήλοφο και την επίσκεψή τους στο εργαστήριο της ανασκαφής. Αυτή η δραστηριότητα επίσης συνέβαλε ώστε τα παιδιά να δραστηριοποιηθούν ερευνητικά στο επόμενο στάδιο του προγράμματος, παρέχοντας τα κατάλληλα γνωστικά εφόδια και δημιουργώντας συγκεκριμένα ιστορικά ερωτήματα.

3. Έρευνα και ερμηνεία της ζωής των ανθρώπων στην Τούμπα μέσα από τα αντικείμενά τους.

Η δραστηριότητα αυτή αποτελεί την κεντρική ερευνητική δραστηριότητα του εκπαιδευτικού προγράμματος και έχει ως στόχο την ουσιαστική κατανόηση και ερμηνεία του υλικού πολιτισμού που συνδέεται με τον αρχαιολογική θέση της προϊστορικής Τούμπας. Αρχικά τα παιδιά εξοικειώθηκαν με την έννοια του υλικού πολιτισμού μέσα από ένα παιχνίδι με ένα σύγχρονο αντικείμενο (σπασμένη κούπα) με βάση το οποίο κλήθηκαν να εντοπίσουν τις πληροφορίες που θα μπορούσε να δώσει για τον κάτοχο του 100 χρόνια μετά από την εποχή που έζησε. Μέσα από το παιχνίδι τα παιδιά διαπίστωσαν το εύρος των πληροφοριών που μπορεί να προσφέρει η μελέτη του υλικού πολιτισμού αλλά και τις ερμηνευτικές αποκλίσεις ανάμεσα στη χρονική περίοδο που αυτό δημιουργήθηκε και χρησιμοποιήθηκε και την εποχή αυτών που το μελετούν.

Στη συνέχεια οι μαθητές και οι μαθήτριες χωρισμένοι σε 6 ομάδες ανέλαβαν την έρευνα και την ερμηνεία 6 διαφορετικών τεχνουργημάτων, είτε αυθεντικών αρχαιολογικών ευρημάτων, είτε αντιγράφων, που συνδέονται με τον προϊστορικό οικισμό της Τούμπας: α. αγγείο (κάνθαρος) – αντίγραφο, β. λεπίδα – αντίγραφο, γ. σφονδύλι – αυθεντικό εύρημα, δ. υφαντικό βάρος – αυθεντικό εύρημα, ε. αγγείο (κύπελλο) – αντίγραφο, στ. τριπήρας – αυθεντικό εύρημα. Για τη διαδικασία αυτή κάθε ομάδα χρησιμοποίησε ένα δισέλιδο φύλλο εργασίας με ερωτήσεις κλειστού και ανοικτού τύπου που βοήθουσε τα παιδιά να ανιχνεύσουν το είδος του αντικείμενου, την κατάστασή του, το υλικό, τις διαστάσεις, και τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του, να προσχωρήσουν σε αρχαιολογικού τύπου εκτιμήσεις (λειτουργία, κατασκευή, αρχαιολογικό συγκείμενο χρήσης και απόθεσης) και τέλος να προβούν σε ερμηνείες για τις αξίες και τα νοήματα του αντικείμενου στο παρελθόν και στον παρόν (Durbín *et al* 1990). Στη διαδικασία αυτή αξιοποιήθηκαν επιπλέον οπτικά και υλικά ερμηνευτικά μέσα (δρεπάνι, ρόκα, αργαλειός) και επιδείξεις λειτουργίας του. Κάθε ομάδα παρουσίαζε τα αποτελέσματά της έρευνά της στις υπόλοιπες ομάδες, ώστε συνολικά να ανασυντεθούν όψεις της καθημερινότητας, της κοινωνικής οργάνωσης, της οικονομίας και των άλλων παραγωγικών διαδικασιών του προϊστορικού οικισμού της Τούμπας Θεσσαλονίκης.

Γ΄ στάδιο: Παραγωγή λόγου – παρουσίαση / κοινοποίηση των αποτελεσμάτων του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Το τελευταίο στάδιο του προγράμματος περιλάμβανε δραστηριότητες εικαστικών αναπαραστάσεων και παραγωγής γραπτού λόγου βασισμένες στα ερεθίσματα, στις γνώσεις και στις εμπειρίες που οι μαθητές και οι μαθήτριες αποκόμισαν από τη συμμετοχή

τους στο πρόγραμμα. Τα κείμενα που παρήγαγαν οι μαθητές σε ομάδες, στην ελληνική γλώσσα και στην αγγλική, αφορούσαν σε ζητήματα ανασύνθεσης της ζωής των ανθρώπων στην προϊστορική Τούμπα αλλά και στην αξία της ανασκαφικής έρευνας του προϊστορικού οικισμού που υπάρχει στην περιοχή τους. Πιο συγκεκριμένα οι ενότητες θεμάτων αφορούσαν ζητήματα διαχείρισης της πολιτισμικής κληρονομιάς (π.χ. «Γράψτε ένα γράμμα στο Δήμο για να ζητήσετε την καλύτερη προστασία του αρχαιολογικού χώρου της Τούμπας»), βιογραφίας των αρχαιολογικών αντικειμένων (π.χ. «Γράψτε την ιστορία ενός από τα αντικείμενα που μελετήσατε») και ιστορικής αναπαράστασης και ενσυναίσθησης (π.χ. «Φανταστείτε ότι είστε βοηθός ενός κεραμέα στην προϊστορική Τούμπα. Περιγράψτε μια ημέρα σας.»). Ως προς την αξιοποίηση της αγγλικής ως ξένης γλώσσας οι μαθητές/ριες ανέλαβαν ενεργό ρόλο στην διαχείριση του μορφωτικού υλικού και ήρθαν σε επαφή με ποικίλα κειμενικά είδη, επικοινωνιακά πλαίσια και σημειωτικούς πόρους με απώτερο στόχο την κατανόηση και παραγωγή λόγου. Παράλληλα, είχαν την ευκαιρία να αναπλαισιώσουν τη σχολική γνώση, να συνεργαστούν για την επίλυση πραγματικών προβλημάτων και να δημιουργήσουν κάτι που θα έχει νόημα για τους ίδιους. Να σημειωθεί επίσης ότι ειδικά σε αυτό το στάδιο οι μαθητές αξιοποίησαν σημαντικά τις ΤΠΕ καθώς η παραγωγή λόγου έγινε σε ψηφιακή μορφή και αναρτήθηκε στο “e-twinning space” από τους ίδιους.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ολοκληρώθηκε με την κοινοποίηση της υλοποίησης και των αποτελεσμάτων του σε εκδηλώσεις του σχολείου και στο δίκτυο e-Twinning.

2.3. Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση της διαδικασίας και των αποτελεσμάτων του προγράμματος βασίστηκε σε ποιοτικά εργαλεία (συζήτηση – συνέντευξη) με βάση τους άξονες και τους στόχους του προγράμματος (Nikonanopou *et al* 2004). Συμμετείχαν σε αυτήν όλοι οι εμπλεκόμενοι: μαθητές και μαθήτριες, ο υπεύθυνος εκπαιδευτικός του Τμήματος, η ομάδα εκπαιδευτικού σχεδιασμού και οι αρχαιολόγοι που ξενάγησαν τους μαθητές στο εργαστήριο. Τα πρόγραμμα αξιολογήθηκε πολύ θετικά από όλους τους συμμετέχοντες ενώ πολλοί από τους μαθητές δεν δίστασαν να δηλώσουν τον ενθουσιασμό τους, ειδικά για συγκεκριμένα στάδια, όπως η επίσκεψη στο εργαστήριο της ανασκαφής και η μελέτη των αυθεντικών τεχνουργημάτων και αντιγράφων, που ήταν για αυτούς μια πρωτόγνωρη εμπειρία. Τα παιδιά σημείωσαν ότι πλέον κατανόησαν πραγματικά τι ακριβώς ήταν αυτός ο λόφος δίπλα στα σπίτια τους – πολλά είχαν δηλώσει αρχικά ότι δεν ήξεραν τίποτα γι’ αυτόν – και επεσήμαναν ότι είναι σημαντικό το γεγονός ότι αυτός ο αρχαιολογικός χώρος (ακόμα και το όνομά του) συνδέεται με την ιστορία της συνοικίας τους, της Τούμπας.

3. Τελικές παρατηρήσεις

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα ως συγκροτημένη διδακτική πρόταση εμπλουτίζει τη διδασκαλία με σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις και συμβάλλει στην ανάπτυξη της διαθεματικότητας της γνώσης και της συνεργασίας εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήτων (δασκάλων, αγγλικής, καλλιτεχνικών, ΤΠΕ) αλλά και ειδικών (αρχαιολόγοι, μουσειοπαιδαγωγοί) με αξιοποίηση των ΤΠΕ στη διδασκαλία της Ιστορίας, της μητρικής και της Αγγλικής γλώσσας, Παράλληλα εισάγει τους μαθητές και τις μαθήτριες στην έννοια του πολυτροπικού κειμένου, παρέχοντας μια πολυαισθητηριακή εμπειρία η οποία δρομολογήθηκε με τη αξιοποίηση των ποικίλων εικόνων του powerPoint, του βίντεο και φυσικά των αρχαιολογικών τεχνουργημάτων, σηματοδοτώντας έτσι τη διασύνδεση της σχολικής γνώσης με το νέο πολυτροπικό τρόπο έκφρασης στον οποίο όλο και περισσότερο πλέον εκτίθενται, οι μαθητές/ριες στην καθημερινότητά τους. Μέσα από τις ποικίλες

δραστηριότητες του, εκτός και εντός του σχολείου, δόθηκε η δυνατότητα στους μαθητές να προσέγγισαν ενεργητικά την τοπική ιστορία μέσα από τα αρχαιολογικά δεδομένα, να αντιληφθούν την υλική διάσταση του παρελθόντος, να κάνουν συνδέσεις με το παρόν, να ευαισθητοποιηθούν σε ζητήματα πολιτιστικής διαχείρισης και διατυπώσουν ερμηνευτικές ιστορικές αφηγήσεις αξιοποιώντας και ενισχύοντας τις δομές της μητρικής και της αγγλικής γλώσσας. Τέλος, το συγκεκριμένο πρόγραμμα συνέβαλε στον «οπτικοακουστικό γραμματισμό» των μαθητών / τριών δια μέσου της αλληλόδρασης και της διαπραγμάτευσης των τρόπων που κατασκευάζονται και λειτουργούν οι πολιτισμικοί κώδικες, στην περίπτωση μας οι αρχαιολογικές διαδικασίες για την κατανόηση και ερμηνεία του παρελθόντος, έτσι ώστε οι μαθητές / τριες από παθητικοί δέκτες μηνυμάτων να γίνουν ενεργοί συμμετέχοντες σε μια βιωματική και διασκεδαστική μαθησιακή εμπειρία.

Βιβλιογραφία

- Αγγελάκος, Κ. & Γ. Κόκκινος Επιμ. (2004). *Η διαθεματικότητα στο σύγχρονο σχολείο και η διδασκαλία της Ιστορίας με χρήση των πηγών*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Βαϊνά, Μ. (1997). *Θεωρητικό πλαίσιο διδακτικής της τοπικής ιστορίας για τον 21^ο αιώνα*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κασβίκης, Κ. & Ανδρέου, Α. (2008). Περιβάλλοντα ιστορικής εκπαίδευσης εκτός σχολείου: ιστορικό τοπίο, αρχαιολογικοί χώροι και μουσεία, μνημεία και «τόποι» πολιτισμικής αναφοράς. Στο Ν. Νικονάνου & Κ. Κασβίκης (Επιμ.) *Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο. Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος* (σσ. 122-152). Αθήνα: Πατάκης.
- Κωστούλη, Γ. (χωρίς χρονολόγηση). Κειμενοκεντρική προσέγγιση και γλωσσικό μάθημα. Στο: www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_e5/thema_pdf.pdf (τελευταία επίσκεψη: 24/10/2013).
- Λεοντσίνης, Γ. (1996). *Διδακτική της ιστορίας. Γενική – τοπική ιστορία και περιβαλλοντική εκπαίδευση*. Αθήνα.
- Λεοντσίνης, Γ. & Μ. Ρεπούση (2001). *Η τοπική ιστορία ως πεδίο σπουδής στο πλαίσιο της σχολικής παιδείας*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Ματσαγγούρας, Η. (2004). *Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση. Εννοιοκεντρική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Νικονάνου, Ν. & Κ. Κασβίκης Επιμ. (2008). *Εκπαιδευτικά ταξίδια στο χρόνο. Εμπειρίες και ερμηνείες του παρελθόντος*. Αθήνα: Πατάκης.
- Νικονάνου, Ν. (2010). *Μουσειοπαιδαγωγική. Από τη θεωρία στην πράξη*. Αθήνα: Πατάκης.
- Dimitriadou, C. & Gakoudi, A. (in press). Developing students' visual competence through situated literacy practices: The case of the Erasmus IP “P.S.BoWMA”. In E. Zantidis (Ed.). *Selected papers from the 1st International Conference on Semiotics and Visual Communication*. Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Durbin, G., Morris, S. & S. Wilkinson (1990). *A teacher's guide to learning from objects*. London: English Heritage.
- Kalantzis M. & Cope B. (2005). *Learning by design*. Melbourne: Victorian Schools Innovation Commission and Common Ground.
- Kress, G. & Van Leeuwen, Th. (2010). *Η ανάγνωση των εικόνων. Η γραμματική του οπτικού σχεδιασμού* (μτφρ. Γ. Κουρμεντάλα), Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Merriman, N. Ed. (2004). *Public archaeology*. London and New York: Routledge.

- Nikonanou, N., Kasvikis, K. & Fourliga, E. (2004). Alternative ways into teaching archaeology: design, implementation and evaluation. *Museology, International Scientific Electronic Journal*, issue 2, 51-62.
- Smardz, K. & Smith, J. Eds. (2000). *The archaeology education handbook. Sharing the past with kids*. Walnut Creek, CA.: Society for American Archaeology, Altamira Press.

Σύντομα Βιογραφικά

Ο Κώστας Κασβίκης είναι Επίκουρος Καθηγητής στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης του Π.Δ.Μ. με γνωστικό αντικείμενο «Διδακτική της Ιστορίας και του Πολιτισμού». Είναι επίσης συντονιστής και διδάσκων στο Διαπανεπιστημιακό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Μουσειολογία» του Α.Π.Θ. και Π.Δ.Μ. Το διδακτικό έργο και τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα αφορούν τη διδακτική της ιστορίας, τη μουσειακή εκπαίδευση, τη δημόσια αρχαιολογία, την αρχαιολογική εκπαίδευση και τις πολιτικές του παρελθόντος.

Η Ανδρονίκη Γακούδη, εκπαιδευτικός ΠΕ06 στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, έχει διδάξει Αγγλική γλώσσα και ορολογία σε Πανεπιστημιακά Τμήματα καθώς επίσης και στην Εθνική Σχολή Δικαστών. Είναι εξετάστρια παραγωγής προφορικού λόγου στην Αγγλική γλώσσα και συνεργάζεται με το Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών ως επιμορφώτρια και παρατηρήτρια της διαδικασίας των εξετάσεων του Κρατικού Πιστοποιητικού Γλωσσομάθειας. Άρθρα της έχουν δημοσιευτεί σε ελληνικά και διεθνή επιστημονικά περιοδικά, πρακτικά συνεδρίων και ως κεφάλαια βιβλίων. Έχει επιμεληθεί εκδόσεις βιβλίων στην αγγλική γλώσσα και έχει μεταφράσει στην αγγλική γλώσσα το βιβλίο του Γ. Γρόλλιου *O Paulo Freire και το Αναλυτικό Πρόγραμμα*. Η γλώσσα, η γλωσσική διδασκαλία, η κουλτούρα, η εξουσία και η αλληλεπίδρασή τους στο κοινωνικο-εκπαιδευτικό πλαίσιο είναι μερικά από τα ερευνητικά της ενδιαφέροντα.